

Valami változik

Úgy tűnik, hogy 1979 óta sokat változtak folyóirataink. Nem szervezettel vagy szerkesztéssel, hanem a bennük megjelenő írások tartalmában. Napjainkban Kelet-Közép-Európában talán egyedülálló az a történelmi önvizsgálat és az a gyakran igaztalanul hibáztatott konfliktusra orientáltság, ami a publikációk egy jelentős részénél megfigyelhető. Olyan folyamat ez, amely történelmünk és mai magyar valóságunk birtokbavételére irányul. Ezzel egyáltalán nem azt akarom mondani, hogy a különböző történelmi okokból olykor-olykor már benuágás torzult társadalmi nyilvánosságunk e része meggyógyult. Mert mi is itt, e közepre szorult mérsékelt ég-övi tájon az egészséges normális társadalmi fejlődés?

A hatvanas évek végének progressziója leginkább esszéisztikusan megírt, ideológikus, gyakran messianisztikus indíttatású írásokkal jelentkezett, a közgazdaságtan mellett a filozófia és szociológia területén. A 70-es évek első felében eltűnt Lukács-iskola — Heller Ágnes, Vajda Mihály, Márkus György — vagy a szociológus Hegedűs András² és Szélnyi István úttörő jellegű kutatásaira, nemzetközileg is ismert munkásságára gondolok itt.

A 70-es években egyre inkább a „mi van” kérdése került előtérbe a „mi legyen” kérdése helyett. Ez köszönhető volt az 1968-as gazdasági reform lefekezése következtében jelentkező belső gazdasági gondoknak, amelyek növekedését és felszínre kerülését a világgazdasági válság meggyorsította, s az így alakult helyzet hathatós, reális megoldási terveket igényelt. A 70-es évek végére újra hallhatjuk hangjukat olyan gazdaságpolitikusok és közgazdászok, mint Tardos Márton, Nyers Rezső, Antal László. Megszületnek és kiadásra kerülnek jelentős közgazdasági elemzések: Kornai János: „A hiány”; Bauer Tamás: „Tervgazdaság, beruházás, ciklusok”. A szociológiában, miközben egyre inkább kiépül a tudomány hazai fogalomrendszere a társadalom megmérése kerül előtérbe. Létrejön, avagy újjászülődik egy sor szociológiai, jelentős eredményeket ér el Kulcsár Kálmán, Ferge Zsuzsa és Kolosi Tamás³ a társadalmi struktúrák kutatásában. A politikával való foglalkozásban is előtérbe kerül a szakelem, szükségessé válik a politikai irányítás tudományosságának növelése, egymás után látnak napvilágot politikatudományi munkák. Ezek közül Bihari Mihály és Gombár Csaba⁴ írásait lehet kiemelni.

A 70-es évek közepétől lassan tágabb körbe is, ismertté válnak egy új irodalomtudományi megközelítés képviselőinek munkái: Bojtár Endréről, Horváth Ivánról, Szegedy-Maszácz Mihályról, Zemplényi Ferencről, Szörényi Lászlóról, Veres Andrásról, Balassa Péterről, Radnóti Sándorról van szó. S miközben 13–16%-os lesz az évi infláció, és a könyvárak még ennél is gyorsabban emelkednek, megjelenik (ill. egyikeket újra felfedezik) három, elsősorban értelmiségiek által forgatott regény: Ottlik Géza: *Iskola a határon*; Spiró György: *Az Ikszek*; Esterházy Péter: *Termelési regény*.

Az új gazdasági reformintézkedések előkészítői 1968. tanulásaiból okulva egyre jobban odafigyelnek a gazdaságpolitikai műveleteket elszennedő társadalomra. Kik lehetnek egy reform bázisává és kik ellenfeleivel? Milyen szociális feszültségeket okoznak a gazdasági, politikai változások és hogyan lehet ezeket ellensúlyozni? Miközben ilyen kérdések egyre többször merülnek fel, egyértelművé válik, hogy a gazdasági reformok egyidejűleg társadalompolitikai reformokat is kívánnak. E reformok előkészítése széleskörű társadalomtudományi vizsgálatokat igényel, a felmerülő kérdésekre csak történeti megközelítésben lehet választ adni. A társadalmi nyilvánosság zavarait, a deviáns jelenségeket, az ún. hagyományos értékek válságát kutatók a módszertani elmélyülés mellett kénytelenek a történelem felé fordítani. (Például Hankiss Elemér, Hankiss Ágnes tanulmányai.)⁶

A történelemtudomány megpróbálja tisztázni a magyar társadalom új- és legújabbkori történetének legfontosabb kérdéseit: Hanák Péter, az Osztrák-Magyar Monarchiával kapcsolatban. Ormos Mária az első világháború utáni békekötések körülményeit, Juhász Gyula Magyarország második világháborús szerepét.⁷

Más történészek a magyar társadalomfejlődés helyét keresik az európai és regionális fejlődésben: Pach Zsigmond Pál, Berend T. Iván, Ránki György — gazdaságtörténeti kutatásaiból kiindulva.⁸ Szűcs Jenő a középkori történelem kutatója írta meg az elmúlt évtized legsikeresebb történeti esszéjét „Vázlat Európa három történeti régiójáról” címmel. Egy másik fon-

tos terület az, amely az utóbbi 40 év magyar történelmére nagy hatást gyakorló Szovjetunióbeli szocializmus-modell előfeltételeit, kialakulását és fejlődését egyes kérdéseit vizsgálja. Idetartoznak Szvák Gyula, Tallár Ferenc, és Krausz Tamás publikációi.⁹

A fiatal értelmiségiek között talán a kultúr- és eszmétörténet iránti érdeklődés a legnagyobb. Ezek a fiatalok a marxizmus reneszánszának elmúltával (mikor eszmétörténetivé „szelidülnek” klasszikusaink elemzései és megállapításai, fokozatosan eltűnik hivatkozási alapként való használatuk, s egyre több polgári szerző munkája kerül lefordításra) szellemi vezérfonál után kénytelenek nézni. Az 50-es évek által mélyen megsebzett magyar szellemi hagyományok — a népi, a keresztény—konzervatív, a marxista — újralfeldezése, kontinuitásának megteremtése és felhasználása nehéz feladat. Épp ezért indult meg a már-már elfelejtett magyar politikai gondolkodók: Eötvös József, Szekfű Gyula, Szabó Dezső, Jászi Oszkár, Károlyi Mihály, Bibó István életműveinek feltárása.¹⁰ Ezen érdeklődés egy másik iránya az ideológiatörténeti feldolgozások felé fordult: elsősorban Németh G. Béla, Szabó Miklós Szilágyi Ákos és Ludassy Mária tanulmányaira gondolok.¹¹

A 80-as évek eleje magyar szellemi életének talán legnépszerűbb témája a nemzet, a nemzeti identitás és a külföldön élő magyarság helyzetének kérdése. Ez nemcsak szűk értelmiségi rétegeket, hanem a társadalom nagyobbik részét érdekli, egyrészt mert több tízezer családnak van háttérük a világon, másrészt társadalomunk változásai középette egy nagy érték- és identitásválságot el. A némileg megnövekedett anyagi és szellemi autonómia, a változóban lévő politikai nyilvánosság következtében a makroközösséghez való kötődés és másként vetődik fel, mint néhány évvel ezelőtt. Az ember számára mindennapi életében anyanyelve s a nemzeti szimbólumok által, érzelmein keresztül néphez való kötődése a legkézenfekvőbb. E kérdésben ennek a megélésnek hogyanja és mikéntje a fontos számunkra. Ebben segíthet az a történelmi önvizsgálat, amiről az előbbieken írtam. Ez segíthet egy tisztultabb közgondolkodás kialakulását, egy reális történelmi értékrend létrejöttét, amelyben az önbecsülés és a kritikus önismeret állandóan megújuló egészséges szemléletet teremthet.

Bárdi Nándor
(A „Gondolatjel”-ből)

Jegyzetek:

1. Heller Ágnes: *Érték és történelem*. Bp. 1969. Vajda Mihály: *Tömegmozgalom és diktatúra*. Magyar Filológiai Szemle 1970/3—4. Márkus György: *Marxizmus és „antropológia”*. Bp. 1971.
2. Hegedűs András: *A szocialista társadalom struktúrájáról*.
3. Kulcsár Kálmán: *A mai magyar társadalom*. Bp. 1980. Ferge Zsuzsa: *Társadalmi újratermelés és társadalompolitika*. Kolosi Tamás: *Státusz és réteg*. Bp. 1984.
4. Politikai és politikatudomány. Tanulmányok. Bp. 1982. Gombár Csaba: *59 állampolgár gondolatai*. Bp. 1984.
5. Bojtár Endre: *Egy kelet-európeai irodalomelméletben Szegedy-Maszácz Mihály: Világkép és stílus*. Bp. 1980. Balassa Péter: *Színváltások*. Bp. 1983. Veres András: *Az irodalom oktatás megújítása: ábránd vagy lehetőség? Literatúra 1982/3—4*.
6. Hankiss Elemér: *Társadalmi csapdák — Diagnózisok 1983*. Hankiss Ágnes: *Kötél-tánc*. Bp. 1974.
7. Hanák Péter: *Magyarország a Monarchiában*. Bp. 1975. Ormos Mária: *Pádovától Trianonig. 1918—20*. Bp. 1983. Juhász Gyula: *Uralkodó eszmék Magyarországon, 1939—44*.
8. Pach Zsigmond Pál: *Közép-Kelet-Európa és a világkereskedelelem az új kor hajnalán*. Századok, 1983/3. Berend T. Iván: *Válságos évtizedek*. Bp. 1982.
9. Szvák Gyula: *A cári autokrácia... Medvetánc. 1982—3*. Krausz Tamás: *Atmeneti korszak és szocializmus. Világosság 1984/4*. Tallár Ferenc: *Az orosz történelmi fejlődés sajátosságai, a 30-as évek. Medvetánc, 1982/2—3*.
10. Eötvös József: *A XIX. század ural-kodó eszméi...* Bp. 1981. Szekfű Gyula: *Három nemzedék*. Bp. 1920. Szabó Dezső: *Az egész látóhatár. 1—3. kötet*. Bp. 1939. Jászi Oszkár: *A Habsburg monarchia felbomlása*. Bp. 1982. Károlyi Mihály: *Mit, illúziók nélkül*. Bp. 1977. Bibó István: *A keleteurópai kisállamok nyomorúsága*. 1946. Eltorzult magyar alkát — zsákutás magyar történelem. Válasz, 1948/8.
11. Németh G. Béla: *Küllő és kerék. Tanulmányok*. Bp. 1981. Szabó Miklós: *Programideológiák és állapotideológiák. Világosság, 1978/2*. Szilágyi Ákos: *A negatív utópia. Valóság, 1984/4*. Ludassy Mária: *Az ész államáig és tovább...* Bp. 1979.

Az elmúlt fél évihez képest a BTK hallgatói szociális támogatásának összege havi 539 577 Ft-ról 379 361 Ft-ra, tehát 5 %-kal csökkent. Az adat különösen megdöbbentő, ha figyelembe vesszük, hogy közben a kar hallgatóinak száma 567-ről 603 főre növekedett (külföldiek nélkül), de ennél is sokkal fontosabb, hogy hazánkban az infláció üteme a legutóbbi hivatalos adat szerint 9,1 %-os volt.

Ezen belül a diákokat az átlagosnál nagyobb mértékben (1) érintő élelmiszerárak 15,6 %-kal (!), a ruházati cikkek árai 11,6 %-kal nőttek! (Tegyük hozzá, hogy az infláció rendkívül nehezen mérhető pontosan, s így közgazdászberkekben nem kis szkepszissel szokás fogadni a hivatalos adatot, mondván, hogy jó néhány százalékkal inkább alábecsül, mint fölé.)

Szociális támogatás egy egyetemistára eső realértéke, vásárlóereje tehát egyik évről a másikra, még a hivatalos 9,1 %-os adattal számolva is 19 %-kal csökkent!

Annak ellenére, hogy a hallgatók száma nőtt, a szociális támogatásban részesülők csökként, ezért a támogatásban részesülők valamivel kevésbé érzékelik a csökkenést. (Ha kizárólag velük számolunk, az ő egy főre jutó vásárlóerjük „csak” 13 %-kal csökkent.)

Az 5 %-os csökkenés oka kézenfekvő: a szülői jövedelmek valamelyest emelkedtek (hogy mennyire, arról alább szólnunk), így kisebb összeget tesz ki a 3600 Ft-ra, ill. szegediek esetében a 2900 Ft-ra való kiegészítés, aminek átlagosan 88 %-át kapják meg a hallgatók. (2) A csökkenés tehát teljesen „jogszerű”. Annak, hogy kevesebb hallgató részesül szociális támogatásban, ugyancsak a szülők jövedelememelkedése az oka. A hallgatók közül többen elérték a 3600 (ill.

2900) Ft-os egy főre eső jövedelmet, s így többé nem jogosultak a juttatásra.

Ha a szülői jövedelmek az inflációnál nagyobb mértékben nőttek volna, akkor a 3600 Ft-os határ változatlanul hagyása indokolt lenne, hiszen a szülők többségének jövedelméből pótolhatnák az egyetemistánál kiesőt, azonban tudjuk, hogy a hazai bérek növekedése is jó néhány százalékkal elmarad az infláció növekedésétől. Az anyagi szférában például — ipar, mezőgazda-

drasztikus módon hárítsanak át társadalmi terheket. (Arról nem beszélve, hogy a társadalom számára hosszú távon rendkívül hátrányos az a hatása, hogy miatta a hallgatók tanulmányi munkája is károsodik, — hiszen például egyre többen kényszerülnek év közbeni munkavállalásra — ill., otthonról kapnak több pénzt, miért éppen ezeket az amúgy is nagy áldozatokhozó családokat bünteti a szociálpolitika ilyen kirívó módon.

A másik ok kevésbé kézenfekvő: ha minden társadalmi csoport megfelelő érdekképviselői szervein keresztül el tudja érni azt, hogy életszínvonal ne csökkenjen, ez belekényszeríti a döntéshozókat a legracionálisabb gazdasági cselekvésbe. Ha nincsenek ilyen hatékony érdekképviselői csatornák, a terhek könnyen átháríthatók az ily módon védtelen társadalomra.

1. A 9,1 %-os átlagos ár-növekedést ui. a társadalom minden rétegének fogyasztása alapján számítják. Benne foglaltatik a tartós fogyasztási cikkek stb. csekélyebb ár-növekedése is s ezek valamelyest ellensúlyozzák az élelmiszerek és a ruházat nagyobb ár-növekedési ütemét. A diákok fogyasztási szerkezetében azonban ezek az átlagosnál kisebb hányadot foglalnak el. Következésképpen a fenti átlagosnál nagyobb mértékben érinti őket az infláció.

2. A tavalyi évhez képest ugyan történt két csekély módosítás; a helybeliek egy főre jutó jövedelmét 2800 Ft helyett 2900 Ft-ra emelték ki. ill. hallgatók részesedésének arányát 85%-ra emelték — azonban, hogy ezek csupán töredékét jelentették az ellentétes irányú változásoknak, azt a 19%-os realértékcsökkenés mutatja a legjobban.

TOMKA BÉLA

(A „Gondolatjel”-ből)

A JATE-klub programja

A hosszúnak tűnő vizsgaidőszak után februárban újra megnyitja kapuját a JATE-klub. A klub vezetői több új sorozatot ígérnek és az eddig megszokott hétvégi disco programján is változtattak. Aki már belekóstolt a február 2-i disco-varieté izébe, jól tudja, hogy ezennél video filmvetítés és a kisterem megnyitása szélesíti a kínálatot. Az új szombati nyitvatartás: 19—02-ig.

Akik másfajta táncelmenyt kívánnak, minden bizonnyal részt vettek az 5-i táncházban, ahol a JATE—Olajbányász néptáncsoport talpa alá a Fadatka Banda húzta a nótát. Aki még nem tudná: február elejétől minden hónap első és második keddjén táncoktatás is szerepel a programon. Új sorozat indul február 7-én, a „Mozog-e?” című és Beszélgetések a magyar kultúráról alcímű műsor. Este nyolc órától Erdi Sándor és Szegvári Katalin, a Stúdió '85 munkatársai voltak a vendégek.

8-án Ionesco Kopasz énekesnőjét láthatják az érdeklődők, valamint 21 órától Schmidt Magda önálló estjét. Végleges megoldás. 9-én Kakuszi Béla a nagytérben, ammidiszen Horváth András szolgáltatja a zenét. Az est főpontja a Grease című video film levetítése.

A hétvégi szünél után a Sportklub keretében Kaszás Gábor, a SZEOL AK labdarúgó szakosztályának vezető edzőjét, valamint Szabó Gyula és Gruborovics Tibor labdarúgót látja vendégül Balogh Tamás, a Délmagyarország sportújságírója. Másnap Alexa Tamás, a Magyarország című folyóirat munkatársa vezeti a külpolitikai kört. Címe: *Várható és váratlan események*. Mindkét program 20 órakor kezdődik.

Szintén este 8 órakor vetítik 13-án Szabó István új filmjét, a kétrészes *Redl ezredesét* (a főszerepben Klaus-Maria Brandauer) és ebben az időpontban kezdi műsorát a *Benkő-Diarieland* is, egy nappal később, 15-én a Halloderozikate mozi keretében Antonioni filmjét nézhetik meg az érdeklődők: *Egy nő azonosítása*.

A szombat este azután újra a 19—02-es disco varieté. A nagytérben Horváth András, a miniben Kakuszi Béla a főállás. Videon a *Bosszúvágás* című amerikai film látható. A jazz rock kedvelői 18-án László és barátait hallgathatja este 8 órától. A Faltűző című nagylemez élő bemutatóján Dés László (szaxofon), Solti János (dobok), Karácsony János

(gitár), Szakcsi Lakatos Béla (zongora), Friedrich Károly (pózan), Gőz László (pózan), Tóth Tamás (bassz), László Attila (gitár), Horváth Kornél (ütők) működik közre.

Másnap fél 8 órától táncház, 20-án 5 órától a lapunk címlapján is meghirdetett fórum lesz a program. Este 8 órától a Bemutatómoziban az *Aranyoskám* (Tootsie) című film perege. Rendezte: Sidney Pollack, a főszerepben Dustin Hoffman és Jessica Lange. 21-én 20 órától a Történész Kör témája az ószíri órszás forradalom (közép-európai tekintet). Vezeti dr. Hajdú Tibor, a Történettudományi Intézet munkatársa.

Február 22-én Cseh Tamás műsora, a Jólát. Másnap 19—02-es disco varieté. A nagytérben Andó István, a kicsiben Horváth András. Video filmen a *Földi úrutazás*. 25-én a Domino egyesület Sárga misztérium című darabját láthatják az érdeklődők. A kétrészes elektronikus rockpantomim előadóját Köllő Miklós.

Másnap a „Mozog-e?” sorozat második hullámában a *Lesznek-e újra népfőiskolák?* kérdésre válaszolnak a vendégek. Ajánlott irodalom a Forrás tavalyi decemberi száma.